

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВІВ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ**THE CURRENT STATE OF REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF THE ORGANIZATION OF THE ACTIVITIES OF DETECTIVES OF THE BUREAU OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE FIELD OF COMBATING THE ILLEGAL CIRCULATION OF EXCISABLE GOODS**

Актуальність статті полягає в тому, що протидія незаконному обігу підакцизних товарів є одним із пріоритетних напрямів забезпечення економічної безпеки України, оскільки такі правопорушення призводять до значних втрат державного бюджету, сприяють розвитку тіньової економіки, створюють умови для функціонування організованої злочинності та негативно впливають на конкурентне середовище. Крім того, незаконний обіг підакцизної продукції підриває ефективність державної податкової політики, знижує рівень довіри до державних інституцій та перешкоджає забезпеченню належного контролю за виробництвом і реалізацією такої продукції. Важливу роль у протидії цим явищам відіграють детективи Бюро економічної безпеки України, які здійснюють виявлення, припинення, розслідування та документування кримінальних правопорушень у зазначеній сфері. Ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від належного нормативно-правового регулювання, яке визначає межі повноважень, процесуальні механізми реалізації компетенції, а також гарантії законності під час здійснення досудового розслідування та інших заходів, спрямованих на протидію незаконному обігу підакцизних товарів. Мета статті полягає в необхідності оцінити сучасний стан нормативно-правового регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів. У статті виокремлено систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких визначають правові засади організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів. Наголошено, що Кримінальний кодекс України є основним законодавчим актом, який визначає кримінально-правові засади протидії незаконному обігу підакцизних товарів та окреслює предметну компетенцію детективів Бюро економічної безпеки України. Зроблено висновок, що нормативно-правове регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів залишається недостатньо досконалим і характеризується низкою системних проблем. Зокрема, це зумовлено відсутністю комплексного правового механізму, який би визначав особливості організації роботи детективів саме у зазначеній сфері. Окрім того, справедливим буде відзначити, що законодавче регулювання залишається фрагментарним, оскільки відповідні норми містяться у значній кількості нормативно-правових актів, що не завжди є узгодженими між собою та нерідко породжують колізії під час їх практичного застосування. В даному контексті особливу увагу слід звернути на те, що недостатньо чітко визначено межі компетенції детективів Бюро економічної безпеки України, зокрема в рамках взаємодії з іншими суб'єктами протидії економічній злочинності.

Ключові слова: *нормативно-правове регулювання діяльності, детективи, Бюро економічної безпеки, протидія, незаконний обіг, підакцизні товари.*

The relevance of the article is that in the conditions of the development of a market economy and the integration of Ukraine into the European legal space, ensuring proper state control over the circulation of excisable goods is of particular importance. Such goods are an important source of funding for the state budget, since their sale is accompanied by the payment of excise tax, which belongs to indirect state taxes. At the same time, the high level of profitability of the production and sale of certain types of excisable products leads to the spread of offenses in this area, in particular illegal manufacture, smuggling, counterfeiting and tax evasion. Therefore, excisable goods occupy a special place in the system of objects of administrative and legal protection, which is due to their important importance for ensuring the economic interests of the state and a high level of legal regulation of their circulation. The purpose of the article is to define the concept of excisable goods as an object of administrative and legal protection. The article, based on the analysis of the scientific views of domestic and foreign scientists, proposes an author's definition of the concept of excisable goods. The content of the category of administrative and legal protection is disclosed, which made it possible to reveal the essence of excisable goods as an object of such protection. It is concluded that excisable goods as an object of administrative and legal protection are a category of goods defined by law, in relation to the production, movement, storage, marking, taxation, sale and other circulation of which social relations arise, which have increased public and legal significance and are provided by a system of administrative and legal means aimed at guaranteeing the legality of their circulation, protecting the economic interests of the state, consumer rights and preventing administrative offenses. Therefore, excisable goods acquire special significance as an object of administrative and legal protection due to their fiscal value, social significance and increased vulnerability to illegal encroachments. It is the combination of these circumstances that determines the need for a special administrative and legal mechanism for controlling and protecting relations that arise in the sphere of their circulation.

Key words: *regulatory and legal regulation of activities, detectives, Bureau of Economic Security, counteraction, illegal circulation, excisable goods.*

Актуальність теми. Протидія незаконному обігу підакцизних товарів є одним із пріоритетних напрямів забезпечення економічної безпеки України, оскільки такі правопорушення призводять до значних втрат державного бюджету, сприяють розвитку тіньової економіки, створюють умови для функціонування організованої злочинності та негативно впливають на конкурентне середовище. Крім того, незаконний обіг підакцизної продукції підриває ефективність державної податкової політики, знижує рівень довіри до державних інституцій та перешкоджає забезпеченню належного контролю за виробництвом і реалізацією такої продукції. Важливу роль у протидії цим явищам відіграють детективи Бюро економічної безпеки України, які здійснюють виявлення, припинення, розслідування та документування кримінальних правопорушень у зазначеній сфері. Ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від належного нормативно-правового регулювання, яке визначає межі повноважень, процесуальні механізми реалізації компетенції, а також гарантії законності під час здійснення досудового розслідування та інших заходів, спрямованих на протидію незаконному обігу підакцизних товарів.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, присвячені діяльності Бюро економічної безпеки України, у своїх наукових працях розглядали: В. М. Геєць, М. М. Котелевець, Я. М. Лісойван, М. С. Моїсєєв, О. О. Павлюк, С. В. Петков, О. М. Резнік, О. В. Шакірова та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, у науковій літературі недостатньо опрацьованим є питання правового регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів.

Саме тому **метою** статті є: оцінити сучасний стан нормативно-правового регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що нормативно-правове регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів – це здійснюваний за допомогою норм права цілеспрямований, регулюючий та упорядковуючий вплив держави на суспільні відносини, які виникають в процесі організації діяльності БЕБ щодо запобігання, виявлення, припинення,

документування та досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом підакцизних товарів. Відповідні норми знаходять своє відображення у нормативно-правових актах різної юридичної сили. В свою чергу нормативно-правовий акт – це письмовий документ відповідного державного органу, яким встановлюється, змінюються норми права, який містить правила загального характеру, застосовується неодноразово, має державно-владний характер. Його відмінність від інших актів і документів полягає насамперед у його змісті, тому що ні в кого не викликає сумніву, що нормативно-правовий акт є нормативним саме тому, що він містить норми права [1].

Керуючись логікою юридичної сили, перш за все, приділимо увагу Основному Закону – Конституції України. Конституція - це «закон законів», вона не може бути змінена звичайним законом, і внесення змін до неї зумовлює внесення змін до тих законів і підзаконних актів, що діяли на той час. Доктор юридичних наук, професор, Ю. М. Тодика справедливо відмічає, що від існуючих у державі численних законів конституція відрізняється тим, що вона є головним джерелом конституційного права, в якому в систематизованій формі закріплені найважливіші правові норми держави і який підноситься над усіма іншими законами через значення норм, правил, що в ній містяться, і особливих гарантій їх реалізації. На відміну від інших галузевих законів конституція регулює надзвичайно широке коло суспільних відносин, які охоплюються терміном «державний устрій» [2, с.55]. О.Г. Остапенко та В.В. Сергієнко розкриваючи зміст безпосередньо Конституції України дійшли висновку, що це єдиний нормативно-правовий акт, який має особливий характер і з допомогою якого український народ виражає свою суверенну волю, утверджує основні засади устрою суспільства та держави, визначає систему та структуру державної влади та місцевого самоврядування, основи правового статусу особи, територіального устрою держави [3, с.11].

Таким чином, Конституція України є основою нормативно-правового регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів, оскільки закріплює фундаментальні принципи функціонування органів державної влади, гарантії прав і свобод людини та засади здійснення правоохоронної діяльності. Зокрема, стаття 6 встановлює принцип поділу державної влади, стаття 8 закріплює принцип верховенства права, а стаття 19 визначає, що органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України [4]. Саме ці положення визначають правові межі реалізації повноважень детективів БЕБ. Водночас конституційні гарантії прав людини, передбачені статтями 29–32, 41 та 55, встановлюють допустимі межі застосування детективами заходів державного примусу під час здійснення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності [4]. Крім того, стаття 92 Конституції України закріплює, що виключно законами України визначаються засади організації та діяльності органів виконавчої влади, основи кримінальної відповідальності та діяльності правоохоронних органів, що є конституційною основою прийняття нормативно-правових актів нижчої юридичної сили, які визначають загальні та процесуальні аспекти діяльності БЕБ та її детективів. Таким чином, Конституція України не регулює безпосередньо діяльність детективів Бюро економічної безпеки України, однак визначає конституційні засади їх організації та функціонування, встановлює межі здійснення владних повноважень, гарантії захисту прав людини та законодавчі основи, на яких будується вся система нормативно-правового регулювання протидії незаконному обігу підакцизних товарів.

Наступними, як вбачається, слід вказати кодифіковані законодавчі акти, які представлені рядом кодексів. Взагалі, кодекс – це єдиний, зведений, внутрішньо узгоджений акт, який на основі загальних принципів регулює певну сферу суспільних відносин. Головними ознаками кодексу, зауважує О.В. Петришин, є: 1) він є особливим різновидом закону, приймається парламентом або народом; 2) об'єднує певну групу норм права, предметом регулювання яких є однорідна сфера суспільних відносин; 3) його положення мають широку сферу застосування в межах галузі чи підгалузі права; 4) містить загальні принципи, на підставі яких регулюються ці суспільні відносини; 5) є систематизованим нормативно-правовим актом, логічно узгодженим об'єднанням норм права; 6) дія його характеризується підвищеною стабільністю [5]. Серед кодифікованих актів найбільш доцільно вказати Податковий та Митний кодекси України.

Так, Податковий кодекс України є одним із базових актів, що визначає правовий режим обігу підакцизних товарів, а відтак формує нормативну основу діяльності детективів Бюро економічної безпеки України під час виявлення та документування кримінальних правопорушень у цій сфері. Насамперед, Кодекс містить понятійний апарат, зокрема визначення реалізації пального та акцизного складу, визначає коло платників акцизного податку (ст. 212), об'єкти оподаткування

(ст. 213), перелік підакцизних товарів і ставки акцизного податку (ст. 215), а також регламентує порядок обчислення і сплати акцизного податку (статті 216–222) [6]. Крім того, важливе значення для діяльності детективів БЕБ мають положення щодо контролю за обігом пального та спирту етилового, функціонування акцизних складів і системи електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового (ст. 230). Саме порушення зазначених норм нерідко свідчать про наявність ознак кримінальних правопорушень, передбачених кримінальним законодавством.

Митний кодекс України визначає правові засади переміщення підакцизних товарів через митний кордон України, порядок здійснення митного контролю та митного оформлення, що має важливе значення для протидії незаконному ввезенню й вивезенню підакцизної продукції. Для діяльності детективів БЕБ особливу роль відіграють положення про форми та порядок митного контролю (статті 318–336), митне оформлення товарів (статті 246–269), а також норми, що регламентують митні режими (розділ V). Відомості, отримані в результаті митного контролю та оформлення, використовуються детективами БЕБ під час виявлення схем незаконного переміщення підакцизних товарів, ухилення від сплати митних платежів та документування кримінальних правопорушень економічної спрямованості [7].

Кодекс України про адміністративні правопорушення відіграє важливу роль у нормативно-правовому регулюванні діяльності детективів Бюро економічної безпеки України, оскільки встановлює адміністративну відповідальність за окремі правопорушення у сфері обігу підакцизних товарів, які можуть бути підставою для виявлення більш тяжких правопорушень або використовуватися як джерело інформації під час документування кримінальної діяльності. Зокрема, Кодекс передбачає відповідальність за порушення правил торгівлі алкогольними напоями і тютюновими виробами (ст. 156), порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164), порушення порядку зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів (ст. 164-5), а також порушення порядку приймання, зберігання, реалізації та обліку пального у випадках, передбачених законодавством [8]. Аналіз матеріалів справ про адміністративні правопорушення нерідко використовується детективами БЕБ для встановлення ознак системної незаконної діяльності та прийняття рішення щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Кримінальний кодекс України є основним законодавчим актом, який визначає кримінально-правові засади протидії незаконному обігу підакцизних товарів та окреслює предметну компетенцію детективів Бюро економічної безпеки України. Ключове значення має стаття 204, яка встановлює відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів. Водночас діяльність детективів БЕБ нерідко пов'язана з розслідуванням суміжних кримінальних правопорушень, зокрема незаконного виготовлення, підроблення чи використання марок акцизного податку (ст. 199), легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209), ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212), а також незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування чи кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229) [9]. Таким чином, Кримінальний кодекс України визначає коло кримінально караних діянь, виявлення, припинення та досудове розслідування яких здійснюють детективи БЕБ у межах наданої законом підслідності.

Далі приділимо увагу законодавчим актам. Звичайні закони - це такі, що становлять поточне законодавство. Приймаються у звичайному порядку - простою більшістю голосів. Серед звичайних законів останнім часом виділяють базові, системоутворюючі, регуляторні [10, с.26]. Серед законодавчих актів доцільно виділити:

– Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», який визначає правові засади організації та діяльності БЕБ, його завдання, функції, принципи діяльності, повноваження детективів, порядок здійснення ними оперативно-службової діяльності, а також особливості взаємодії з іншими правоохоронними та контролюючими органами [11];

– Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального», який встановлює правові засади державного контролю за виробництвом, імпортом, експортом, зберіганням, транспортуванням та реалізацією підакцизних товарів, визначає порядок ліцензування відповідних видів господарської діяльності, вимоги щодо маркування продукції акцизними марками та відповідальність за порушення встановлених правил [12];

– Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», який визначає загальні правові та організаційні засади видачі, переоформлення, анулювання ліцензій та здійснення державного контролю за дотриманням ліцензійних умов [13];

– Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», - визначає правові основи здійснення оперативно-розшукових заходів, права та обов'язки уповноважених суб'єктів, гарантії законності під час проведення відповідних заходів [14].

Крім того, у межах взаємодії БЕБ з органами державного фінансового контролю застосовуються положення Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», який визначає правові та організаційні засади проведення державного фінансового контролю та використовується під час виявлення фактів незаконного виробництва й обігу підакцизних товарів та інших правопорушень у сфері економіки.

І останній рівень нормативно-правового регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів, - підзаконний. Підзаконне нормативно-правове регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів формується актами Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади та внутрішніми нормативними актами БЕБ. Ці акти деталізують положення законів, визначають організаційний механізм функціонування БЕБ, порядок інформаційної взаємодії, обігу підакцизних товарів, ведення відповідних реєстрів, здійснення контролю та координації діяльності правоохоронних органів. До основних підзаконних нормативно-правових актів належать: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 № 1068 «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України», якою визначаються ключові засади діяльності БЕБ, її правовий статус; Положення про виготовлення, зберігання, продаж марок акцизного податку та маркування алкогольних напоїв, тютюнових виробів і рідин, що використовуються в електронних сигаретах, тощо.

Висновки. Отже, проведений аналіз дає підстави дійти до висновку, що нормативно-правове регулювання організації діяльності детективів Бюро економічної безпеки України у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів має комплексний та багаторівневий характер. Його основу становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, кодифіковане законодавство, закони України та підзаконні нормативно-правові акти, які у своїй сукупності визначають правові засади організації діяльності БЕБ, повноваження детективів, механізми державного контролю за обігом підакцизних товарів, а також порядок виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень у цій сфері.

Разом із тим, нормативно-правове регулювання організації діяльності детективів БЕБ у сфері протидії незаконному обігу підакцизних товарів залишається недостатньо досконалим і характеризується низкою системних проблем. Зокрема, це зумовлено відсутністю комплексного правового механізму, який би визначав особливості організації роботи детективів саме у зазначеній сфері. Окрім того, справедливим буде відзначити, що законодавче регулювання залишається фрагментарним, оскільки відповідні норми містяться у значній кількості нормативно-правових актів, що не завжди є узгодженими між собою та нерідко породжують колізії під час їх практичного застосування. В даному контексті особливу увагу слід звернути на те, що недостатньо чітко визначено межі компетенції детективів Бюро економічної безпеки України, зокрема в рамках взаємодії з іншими суб'єктами протидії економічній злочинності.

Список використаних джерел:

1. Казанчук І.Д., Капечула А.О. Зміст і значення нормативно-правового акта в діяльності органів публічного адміністрування. *Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції*. Харків, 2017 URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/12_12_2017/pdf/21.pdf

2. Конституційне право України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ За ред. академіка АПрН України, доктора юридичних наук, професора Ю. М. Тодики, доктора юридичних і політичних наук, професора В. С. Журавського. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 544 с.

3. Остапенко О. Г., Сергієнко В. В. Конституційне право України : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 260 с.

4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/conv#Text>

5. Петришин О. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. та ін.; Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. Х.: Право, 2014. 368 с.

6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#Text>

7. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
9. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
10. Ковальський В. С., Козінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. К.: Юрінком Інтер, 2005. 192 с
11. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>
12. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального
13. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
14. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII
15. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 № 1068
16. Про затвердження Положення про виготовлення, зберігання, продаж марок акцизного податку та маркування алкогольних напоїв, тютюнових виробів і рідин, що використовуються в електронних сигаретах : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Перелік від 27.12.2010 № 1251 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-2010-п#Text>

Дата першого надходження статті до видання: 15.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025